

НОВА ЕКОНОМІКА

УДК 336.143.01

Боронос В. Г.¹

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ

У статті проаналізовано позиції вчених щодо структурних елементів фінансового потенціалу території та запропоновано власний підхід до його структури. Виділено види фінансового потенціалу. Запропоновано додаткову ознаку для класифікації факторів впливу на фінансовий потенціал.

Ключові слова: фінансовий потенціал території, види фінансового потенціалу, структура фінансового потенціалу, фактори впливу фінансового потенціалу.

ВСТУП

Базовою і необхідною умовою економічного зростання, прагнення до якого притаманне усім без винятку суб'єктам економічних відносин, є фінансовий потенціал. Саме тому стратегія розвитку території має формуватися на основі забезпечення умов ефективного використання наявного фінансового потенціалу, оскільки він відіграє визначальну роль у підтримці стабільності економіки, забезпеченні пропорційного та збалансованого функціонування різних її галузей. Вирішення завдань стратегічного управління потребує визнання вагомості ролі фінансового потенціалу у процесах економічного розвитку, бо недосконала політика формування і контролю його використання значно обмежує можливості і варіанти розвитку території. Щоб оцінити вагомість фінансового потенціалу території, виробити механізми ефективного управління ним, необхідно, насамперед, з'ясувати суть цього поняття, а також визначити його основні риси, складові та основні фактори впливу.

Дослідженню сутності фінансового потенціалу, його видів та структури присвячені наукові праці Голодової Ж. Г., Чуницької І. І., Шумської С. С., Ахмедова А. Б., Булатової Ю. І., Іоненко К. В., Дороніної Т. В., Зенченко С. В. та інших.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених дослідженню фінансового потенціалу, все ще не існує єдиного підходу до визначення його структури; крім того, перелік факторів впливу на фінансовий потенціал не є вичерпним.

¹ Рецензент – д. е. н., доцент Савченко С. О.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

На основі узагальнення результатів аналізу підходів учених до визначення складових елементів фінансового потенціалу сформувати його власну структуру, визначити можливі види фінансового потенціалу, а також з'ясувати чинники, що на нього впливають.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

В якості фінансового потенціалу території пропонуємо розуміти гіпотетичну можливість території залучати, створювати та використовувати фінансові ресурси з метою забезпечення її ефективного функціонування та розвитку.

Для розуміння особливостей фінансового потенціалу території необхідно з'ясувати його структуру. Аналізуючи підходи різних вчених щодо виділення структурних елементів фінансового потенціалу території [2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 14, 18, 20], можна зробити висновок про відсутність єдиного підходу та плюралізм думок щодо цього питання. Багато в чому це пов'язане з комплексністю досліджуваного питання, а також з базовими підходами до проблеми. Проведений аналіз дозволив виділити два такі підходи.

Згідно з першим підходом, фінансовий потенціал структурно являє собою сукупність взаємопов'язаних компонентів, що представлені фінансами різних суб'єктів економіки, починаючи від фінансів держави і закінчуючи фінансами домогосподарств та підприємств.

Другий підхід передбачає виділення в складі фінансового потенціалу території таких складових як бюджетна, інвестиційна та ощадна, тобто залежно від функцій, що виконують фінансові ресурси.

Розглянемо більш детально дані підходи відповідно до їх авторських трактувань як за основними складовими фінансового потенціалу, так і тими взаємозв'язками, що утворюються між ними.

Більш поширеним підходом до структурування фінансового потенціалу є перший підхід, основу якого становить макроекономічний підхід до характеристики фінансової системи країни. Даного підходу в різних формах додержуються Возняк Г. В., Свірський В. С., Ісаєв Е. А., Шумська С. С., Булатова Ю. І., Голодова Ж. Г., Конярова Е. К., Зенченко С. В., Колеснікова А. Н., Котомієць А. Л., Новікова І. А. (табл. 1).

Як бачимо, більшість авторів розподіляють фінансовий потенціал за учасниками на фінансові потенціали, що формуються державою, господарськими суб'єктами, домогосподарствами. Що стосується авторських нюансів, то вони полягають у додаванні до цього переліку ряду специфічних суб'єктів, таких як фінансово-кредитні організації, зовнішні організації тощо.

Другий підхід був розроблений Тимошенком І. І., який пропонує до елементів фінансового потенціалу відносити бюджетний, податковий, інвестиційний, кредитний, ощадний.

Бюджетний потенціал являє собою величину податкових та неподаткових доходів, що збираються на певній території. Під податковим потенціалом він розуміє здатність бази оподаткування в межах будь-якої адміністративної одиниці приносити доходи у вигляді податкових надходжень (але не фактична сума надходжень як таких). У той же час Тимошенко І. І. відмічає, що податковий потенціал поглинається бюджетним, що взагалі, на наш погляд, є некоректним.

Таблиця 1

Аналіз підходів до формування структури фінансового потенціалу*

Автор, джерело	Складові фінансового потенціалу
Возняк Г. В. [3]	Органи влади Підприємства реального сектора економіки Фінансові структури Домогосподарства Зовнішні джерела надходження фінансових ресурсів
Свірський В. С. [15]	Державні фінанси Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання Фінансовий потенціал домогосподарств Потенціал фінансового сектору економіки
Ісаєв Е. А. [8]	Сектор державних установ Сектор не фінансових підприємств Сектор домашніх господарств Сектор фінансових установ Сектор некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства
Шумська С. С. [20]	Фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні державних органів Фінансові ресурси підприємств Фінансові ресурси населення Фінансові ресурси фінансового й страхового ринків
Булатова Ю. І. [2]	Фінансовий потенціал населення Бюджетний потенціал Податковий потенціал Фінансовий потенціал фінансово-кредитних організацій Фінансовий потенціал зовнішнього співробітництва Фінансовий потенціал організацій
Голодова Ж. Г. [4]	Потенціал підприємств і організацій Бюджетно-податковий потенціал Потенціал кредитних організацій Потенціал страхових компаній Потенціал інвестиційних і пенсійних фондів Потенціал домашніх господарств
Конярова Е. К. [11]	Бюджетний потенціал Кошти фінансово-кредитної системи Фінансові кошти населення Фінансовий потенціал підприємств Зовнішні інвестиції та запозичення
Зенченко С. В. [6]	Державні фінанси Корпоративні фінанси Кошти населення

Продовження табл. 1

Колеснікова А. Н. [10]	Власні фінансові кошти господарських суб'єктів, що ведуть комерційну діяльність у виробничій та невиробничій сферах Фінансові кошти кредитно-фінансових організацій Фінансові кошти громадських організацій, що займають некомерційною діяльністю Фінансові кошти населення Фінансові кошти адміністрації території Зовнішні запозичення
Котомісць А. Л., Новікова І. А. [11]	Фінансовий потенціал юридичних осіб Фінансовий потенціал населення Фінансовий потенціал держави

*Джерело: власна розробка

Кредитний потенціал за Тимошенком І. І. – це сукупність кредитних ресурсів фінансово-кредитних інститутів, які можуть бути розміщені у формі позик господарським структурам, фізичним особам, органам влади.

Ощадний потенціал являє собою сукупність вільних грошових коштів, які є у юридичних осіб і населення, і можуть бути трансформовані в ресурси фінансової системи.

Інвестиційний потенціал базується на тих фінансових ресурсах (власних та залучених), які можуть бути інвестовані в розвиток господарства [18].

Іоненко К. В. пропонує більш спрощений, відносно попереднього, підхід, за яким фінансовий потенціал складається з бюджетного потенціалу (у т. ч. податкового), інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання (фінансово-кредитних установ та нефінансових підприємств і організацій) та ощадного потенціалу населення [9].

Існують й інші підходи до структурування елементів фінансового потенціалу. Так, Ахмедов А. Б. виділяє складові фінансового потенціалу за джерелами:

- 1) фінансовий потенціал, що формується за рахунок (і внаслідок) наявності на території природних ресурсів;
- 2) фінансовий потенціал, що формується внаслідок діяльності фінансових інститутів на певній території;
- 3) фінансовий потенціал, що забезпечується наявністю у юридичних осіб певного майна;
- 4) накопичений фінансовий потенціал населення [1].

Натомість Стеценко Т. О, Тищенко О. П. розглядають структуру фінансового потенціалу з позиції видів фінансових ресурсів, що його формують. Зокрема, вони виділяють наступні елементи:

1. консолідований бюджет регіону (обласний та бюджети нижчого рівня), позабюджетні фонди;
2. цінні папери, які емітовані органами місцевої влади;
3. фінансові ресурси підприємств і організацій всіх форм власності;

4. кошти населення, які знаходяться у нього на руках або у банках та в інших фінансових інститутах, а також у вигляді різноманітних цінних паперів;
5. фінансові ресурси інститутів кредитно-банківської системи конкретного регіону, а також кошти, які залучаються місцевими банками з інших територій [4].

Схожу позицію займає Онишко С. В. Резервами фінансового потенціалу вона вважає власні кошти суб'єктів господарювання, резерви сфери державних фінансів, ринку позичкових капіталів (банківського кредитування та фондового ринку), кошти іноземних інвесторів та резерви тіньового сектору [12].

На нашу думку, оптимальним підходом для комплексного відображення структури фінансового потенціалу є поєднання розглянутих підходів. Причому структурну основу складають саме суб'єкти – держава, підприємства, кредитно-фінансові організації, домогосподарства та зовнішні організації, які вступають у функціональні взаємовідносини (бюджетні, інвестиційні, ощадні), що проявляються і реалізуються шляхом використання різних фондів та джерел фінансових ресурсів. Авторський підхід до структури фінансового потенціалу наведено на рис. 1.

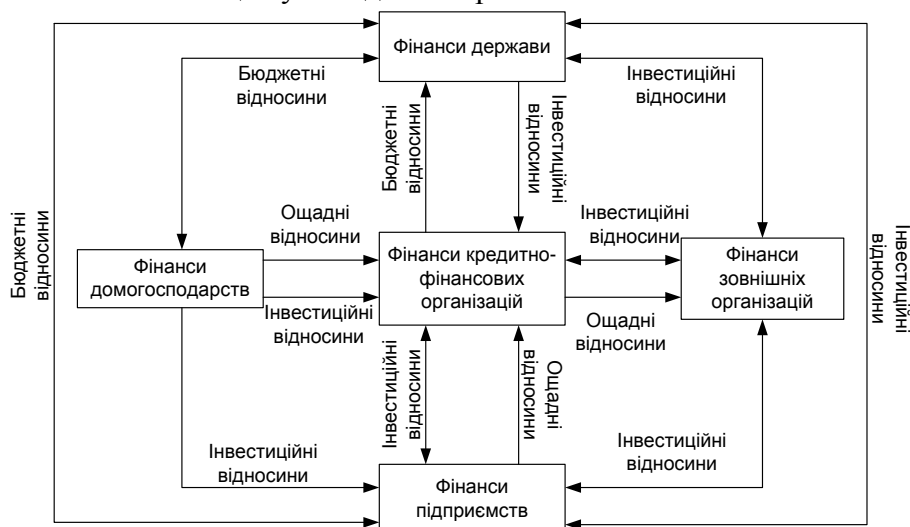

Рис. 1. Структура фінансового потенціалу (власна розробка)

Зауважимо, що функціонально відносини між різними суб'єктами можуть носити як здебільшого двосторонній характер (у цьому випадку вони позначались двома стрілочками), так і переважно односторонній характер (позначались однією стрілочкою, що характеризує переважний напрям руху фінансових ресурсів).

Формування та реалізація фінансового потенціалу території залежить від багатьох факторів – рівня економічного розвитку, стану і

тенденцій розвитку національної та світової фінансової системи, рівня розвитку фінансової інфраструктури, заможності населення і т. д. Вчені по-різному відносяться до їх класифікації.

Як показав аналіз, домінуючою класифікаційною ознакою є відношення до суб'єкта формування, тобто поділ факторів на внутрішні та зовнішні.

Ібрагімова П. А. пропонує розділяти фактори впливу на фінансовий потенціал на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних вона відносить рівень економічного розвитку території, галузеву структуру території, кількість населення, обсяги інвестицій, кількість фінансових установ, обсяг активів банківської системи тощо.

Суб'єктивними факторами є схильність до інвестицій і заощаджень, державна економічна і фінансова політика, наявність різного роду пільг та відстрочок [7].

Згідно роботи за редакцією Балацького О. Ф., варто розрізняти 3 групи факторів, що впливають на величину фінансового потенціалу:

- 1) кількість фінансових ресурсів, якими володіє територія на певний момент часу;
- 2) якісні характеристики фінансових ресурсів, що визначають їх продуктивну здатність;
- 3) умови, що забезпечують фінансову діяльність та використання фінансового потенціалу [16].

Жоден з розглянутих авторів не зазначив такого суттєвого фактору, як обсяг тіньового сектору економіки. Неврахування обсягів тіньового сектору призводить до помилок макроекономічної політики. За результатами дослідження Ф. Шнайдера, Україна має найвищий рівень тінізації економіки серед європейських країн, а саме 55,1 % від офіційного ВВП [21], тобто більше половини усіх економічних операцій здійснюється у тіні. З огляду на це тіньовий сектор економіки є надзвичайно вагомим фактором, що впливає на фінансовий потенціал та має враховуватися при його оцінці.

На нашу думку, однією із задач класифікації об'єкту є його пізнання через фактори впливу. Чим глибше ми пізнаємо певний об'єкт, процес чи явище, тим кращим стає уявлення щодо того, яким чином організувати управління ним. Таким чином, з позиції фінансового потенціалу визначення факторів, що на нього впливають, має полегшити задачу управління ним, тобто допоможе виділити найважливіші та найдієвіші інструменти, що впливають на нього. З цього приводу, на наш погляд, доцільним буде до перелічених вище класифікаційних ознак додати ще одну – за видом. Відповідно до цієї ознаки пропонується виділяти фактори прямого і опосередкованого впливу, оскільки саме вони дають уяву щодо того, яким чином можна вплинути на фінансовий потенціал.

Виходячи з цієї інформації, легше буде визначити, які інструменти управління фінансовим потенціалом викличуть пряму реакцію, а які дадуть значно меншу реакцію, причому фактори прямого впливу володіють значно меншим часовим лагом дії у порівнянні з опосередкованими.

Відповідно оперативні дії по управлінню фінансовим потенціалом знаходяться в тіснішому взаємозв'язку з факторами прямого впливу. Натомість розробка стратегічних заходів багато в чому пов'язана з факторами опосередкованого впливу.

ВИСНОВКИ

Аналіз позицій вчених щодо виділення структурних елементів фінансового потенціалу території дозволив виділити два основних підходи, поєднання яких, на нашу думку, є оптимальним для комплексного відображення структури фінансового потенціалу. При цьому структуру формують суб'єкти – держава, підприємства, кредитно-фінансові організації, домогосподарства та зовнішні організації, які вступають у функціональні взаємовідносини.

За результатами дослідження виділено основні класифікаційні ознаки та види фінансового потенціалу.

Здійснивши аналіз теоретико-методологічних підходів до класифікації факторів впливу на фінансовий потенціал території, запропоновано додати до класифікаційних ознак ще одну – за видом, відповідно до якої необхідно розрізняти фактори прямого і опосередкованого впливу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахмедов А. Б. Финансовый потенциал региона и его использование в системе межбюджетных отношений [Текст] : автореферат дис. канд. экон. наук / А. Б. Ахмедов. – Махачкала, 2005. – 27 с.
2. Булатова Ю. И. Формирование финансового потенциала инвестиционной деятельности субъекта Российской Федерации [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук / Ю. И. Булатова. – Оренбург, 2011. – 21 с.
3. Возняк Г.В. Фінансовий потенціал регіону та проблеми його оцінки [Електронний ресурс] / Г. В. Возняк // Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66671.doc.htm.
4. Голодова Ж. Г. Формирование и управление финансовым потенциалом региона в целях обеспечения его экономического роста [Текст] : автореф. дис. докт. экон. наук / Ж. Г. Голодова. – Москва, 2010. – 44 с.
5. Давтян Н. Т. Зарубіжний та вітчизняний досвід оцінки фінансового потенціалу [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.icp-ua.com/ru/node/464>.
6. Зенченко С. В. Формирование и оценка регионального финансового потенциала устойчивого развития экономики территории: теория и методология [Текст] : диссертация докт. экон. наук / С. В. Зенченко. – Ставрополь, 2009. – 391 с.
7. Ибрагимова П. А. Оценка экономического потенциала региона [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ESPR_2006/Economics/2_ibragimova%20p.a.doc.htm.
8. Исаев Э. А. Модернизация системы и развитие потенциала региональных финансов российской федерации [Текст] : автореф. дис. докт. экон. наук / Э. А. Исаев. – Москва, 2011. – 40 с.
9. Іоненко К. В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук / К. В. Іоненко. – К., 2007. – 24 с.
10. Колесникова Н. А. Финансовый и имущественный

потенциал региона: опыт регионального менеджмента [Текст] / Н. А. Колесникова – М. : Финансы и статистика, 2000. – 236 с. 11. Конярова Э. К. Управление воспроизводством финансового потенциала региона [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук / Э. К. Конярова. – Ижевск, 2005. – 20 с. 12. Онишко С. В. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки [Текст] / С. В. Онишко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 67–74. 13. Павлов В. Н. Факторы роста и модернизации финансового потенциала региона [Текст] / В. Н. Павлов / Финансы. – 2011. – № 7. – С. 62–64. 14. Свірський В. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади [Текст] / В. Свірський // Світ фінансів. – 2007. – № 4 (13). – С. 43–51. 15. Свірський В. С. Проблеми структурування фінансового потенціалу держави [Електронний ресурс] / В. С. Свірський // Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2009_3/136.pdf. 16. Социально-экономический потенциал региона : монография [Текст] / под общ. ред. проф. О. Ф. Балацкого. – Сумы : Университетская книга, 2010. – 364 с. 17. Стеценко Т. О. Управління регіональною економікою : навч. посібник. [Текст] / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко. – К. : КНЕУ, 2009. – 471 с. 18. Тимошенко И. И. Факторы роста финансового потенциала региона [Текст] : дис. канд. экон. наук / И. И. Тимошенко. – Москва, 2004. – 169 с. 19. Чуницька І. І. Бюджетно-податкові важелі формування фінансового потенціалу держави [Текст] : автореф. дис. канд. экон. наук / І. І. Чуницька // Податкова академія України. – Ірпінь, 2009. – 18 с. 20. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки [Текст] / С. С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 55–64. 21. Заблоцький М. Тіньова нація [Електронний ресурс] / Мар'ян Заблоцький. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/04/13/232545/>.

Дата надходження до редакції – 02.07.2012 р.